بەشی تاوان كردن دەرهەق بەمرۆڤەكان
(الجِنَايَات) (□□□)
كوشتن و جۆركانی (القَتْلُ وَأنْواعُهُ)
كوشتنی كەسێك بە ناحەق یەكێكە لە گەورەترین تاوانە گەورەكان (□□□)

(□□□) (الجِنَايَات) كۆی (جِنَايَە)یە ، سەرچاوەی (جَنـی یَجنِـی)یـە ، (جَمْـع) كـراوە ئەگەر چی خۆی (مَصْدَر)یشە ، بەڵام لەبەر جیـاوازی جۆرەكـانی (جَمْـع) كـراوە ، چـونكە جاری وا هەیە لە (نَفْس)دا دەبێت وە جاری واش هەیە لە ئەندامەكان (الاعْضَاء) دا دەبێت ، وە جاری وا هەیە بەهەڵە دەبێت و جاری وایش هەیە بەقەستەوە دەبێت ، ئەمە لەزمانی عەرەب دا ، وەلە شەرعیش دا (جِنَايَة) : ئەو تاوان و لەسنوور دەرچـوون (تعَـدِّي) یـە كـە دەكرێتــە ســەر لاشــەی بــەنی ئــادەم (مـرۆڤ)كـە دەبێتــە هـۆی پێویـستی كردنــی تۆڵــە سەندنەوەی یان پارەی خوێنەكەی .

(□□□) لەبــەر فەرموودەكــەی خــوای گــەورە لەســورەتی (النــساء :93) دا كــە دەفەرموێ : ﴿وَمَنْ يَقْتُلْ مُؤْمِنَاً مُتَعَمِّدَاً فَجَزَاؤُهُ جَهَنَّمُ خَالِدَاً فِيهَاوَغَضِبَ اللهُ عَلَيهِ وَلعَنَهُ وَأَعَدَّ لَهُ عَذَابَاً عَظِيمَاً﴾ واتە : هەركەسێك بەقەسـتەوە باوەڕدارێـك بكوژێـت ئـەوە سـزای ئەوكەسە ئاگری دۆزەخـە بەهەمیـشەیی تێیـدا دەمێنێتـەوە وە دەكەوێتـە بـەر تـوڕەیی و نەفرەتی خوا وە سزایەكی زۆر گەورەیان بۆ ئامادەكراوە.

وە فەرموودەكــەی (أَبُــو هُرَيْــرَة) (خــوای لــێ ڕازی بێــت) بڕوانــە (پ514) وە فەرموودەكەی (إِبْنُ عُمَر) (خوایان لێ ڕازی بێت) كـەوا پێغەمبـەری خـوا (ﷺ) فـەرمووی : ((لَزَوَالُ الدُّنْيَا أَهْوَنُ عَلَى اللهِ مِنْ قَتْلِ رَجُلٍ مُسْلِمِ)) واتە : تیاچوونی هەموو دونیـا لای خوای گەورە ئاسان ترە لـە كوشـتنی مـرۆڤێكـی موسـوڵمان [رواه الترمذي (1414/426/2) و النسائی (82/7) وهو صحیح بڕوانە صحيح الجامع (5077)] .

وە هــەروەها کەســێکیش خــۆی بکوژێــت ئــەوە دەچــێتە دۆزەخـــەوە بەهەمیشەیی [□□□] وە کوشتن سێ جۆرە :

وە فەرموودەکـەی (أبـو سَـعيد الخُـدْري) (خـوای لـیٚ ڕازی بێـت) کـەوا فـەرمووی پێغەمبەری خوا (ﷺ) فەرمووی : ((**لَوْ أَنَّ أهْلَ السَّمَاءِ وَأَهْلَ الأَرْضِ إشْتَرَكُواْ فِي دَمِّ مُؤْمِنٍ لأَكَبَّهُمُ اللهُ فِي النَّارِ**)) واتـە : ئەگـەر هـەموو خـەڵکی ئاسمـان و خـەڵکی زەوی بەشدار بن لەخوێنی موسوڵمانێك دا ئەوە خوای گەورە هەموو یان لەسـەر سـەر دەخاتـە ئاگری دۆزەخەوە [رواه الترمذی (1419/427/2) وهو صحیح بروانه صحیح الجامع (5247)] .

وە فـەرموودەی ترمـان لـەم بارەیـەوە زۆرە . وە کاتێـك دەڵـێین کوشـتنی ناحـەق چونکە کوشتنی بەحەق تاوان نیە . بەڵکو ئەوە پێویستە لەسـەر دەسـەڵات دار ، لەبـەر فەرموودەکەی (إبْنُ مَسْعُود) (خوای لـیٚ ڕازی بێـت) بروانـە (پ545) وە ئایـەتی ﴿إنَّمَـا جَزَاءُ الَّذيْنَ يُحَارِبُونَ اللهَ وَرَسُـولَهُ ...﴾ . (المائدة :33) بڕوانـە (541) وە کوشـتنی موسـوڵمانی یـاخیبوو لـە فـەرمانی پێـشەوای موسـوڵمانان تـا دەگەڕێتـەوە و پەشـیمان دەبێتەوە . بڕوانە (پ547) بەدواوە .

([□□□]) لەبەر ئەو فەرموودانەی لەو بارەیـەوە هـاتوە ، لەوانـە فەرموودەکـەی (أبُـو هُرَيْرَة) (خوای لیٚ ڕازی بێت) کەوا پێغەمبەری خـوا (ﷺ) فەرموویـەتی : ((**مَنْ تَرَدَّى مِنْ جَبَلٍ فَقَتَلَ نَفْسَهُ فَهُوَ فِي نَارِ جَهَنَّمَ يَتَرَدَى فيهِ خَالِداً مُخَلداً فيهَا أبَداً وَمَنْ تَحَسَّى سَمَّاً فَقَتَلَ نَفْسَهُ فَسَمُّهُ فِي يَدِهِ يَتَحَسَّاهُ فِي نَارِ جَهَنَّم خَالِداً مُخَلداً فيهَا أبَداً، وَمَنْ قَتَلَ نَفْسَهُ بِحَديدَةٍ فَحَديدَتُهُ فِي يَدِهِ يجَأبُهَا فِي بَطْنِهِ فِي نَارِ جَهَنَّمْ خَالِداً مُخَلَّداً فيهَا أبَداً**)) واتە : هەرکەسێك خۆی لە شاخێك بەربداتەوەو خۆی بکوژێت ئەوە لەئاگری دۆزەخ دایە بەردەوام بەردەدرێتـەوە بەهـەتا هـەتایی ، وەهـەر کەسێکیش ژەهرێـك بخواتـەوە و خۆی پـیٚ بکوژێـت ئـەوە ژەهرەکـەی بەدەسـتیەوەیەتی بـەردەوام لـیٚ ی دەخواتـەوە لـە ئاگری دۆزەخ دا بەهەتا هـەتایی ، وە هـەر کەسێکیش خـۆی بـە ئاسـنێك بکوژێـت ئـەوە ئاسـنەکەی بەدەسـتیەوەیەتی لـە خـۆی دەدات لـەئاگری دۆزەخ دا بەهـەتا هـەتایی [رواه البخاری (10/رقم/5778) ومسلم (109/103/1) وغيرهما] .

یەکەم : کوشتن بە قەستەوە ، ئەوەیە کەوا بە قەستی لە مرۆڤێك بدات بەشتێك کەزۆربەی جار خەڵکی دەکوژێت .

دووەم : کوشتنی بەهەڵە ، ئەوەیە کەوا شتێك فڕێ بدات بۆ شتێکیتر بەڵام بەری مرۆڤێك دەکەوێت و دەیکوژێت .

سێیەم : کوشتنی هەڵە لەشێوەی قەست دا ، ئەوەیە کەوا لیێ ی بدات بەشتێك کە زۆرجار مرۆڤ ناکوژێت بەڵام دەیشیکوژێت ، جا لەجۆری دووەم و سێیەم دا خوێن دان لەسەر کەس و کاری بکوژ پێویست دەبێت وە کەففارەتیش لەسەر خۆی (□□□) وەلە جۆری یەکەم دا تۆڵەی لەسەر پێویست

(□□□) لەبەر فەرموودەکەی خوای گەورە لەسورەتی (النساء :92)دا کە دەفەرمێ ((وَمَا كَانَ لِمُؤْمِنٍ أَنْ يَقْتُلَ مُؤْمِناً إِلاَّ خَطَئَاً ، وَمَنْ قَتَلَ مُؤْمِناً خَطَئَاً فَتَحْرِيْرُ رَقَبَةٍ مُؤْمِنَةٍ وَ دِيَةٌ مُسَلَّمَةٌ إلى أهلِهِ إِلاَّ أَنْ يَصَّدَّقُوا ، فَإِنْ كَانَ مِنْ قَوْمٍ عَدُوٍ لَكُمْ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَتَحْرِيْرُ رَقَبَةٍ مُؤْمِنَةٍ ، وَإِنْ كَانَ مِنْ قَوْمٍ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهُمْ مِيْثَاقٌ فَدِيَةٌ مُسَلَّمَةٌ إلى أَهْلِهِ وَتَحْرِيرُ رَقَبَةٍ مُؤْمِنَةٍ ، فَمَنْ لَمْ يَجِدْ فَصِيَامُ شَهْرَيْنِ مُتَتَابِعَيْنِ تَوْبَةً مِنَ اللهِ وَكَانَ اللهُ عَلِيْمَاً حَكِيْمَاً)) واتە : بۆ هیچ باوەڕ دارێك نیيە باوەڕدارێکیتر بکوژێت ، مەگەر بەهەڵە لە دەستی دەرچێت ، وەهەر کەسێك ئەگەر بەهەڵە باوەڕدارێکی تری کوشت ئەوە بابەندەیەکی باوەڕدار ئازاد بکات و خوێنەکەیشی بداتە دەستی کەس و کاری کوژراوەکە مەگەر خۆیان بیبەخشن ، وە ئەگەر کوژراوەکە لە هۆزێك بوو دوژمنتان بوون ئەوە کۆیلەیەکی باوەڕ دار ئازاد بکات . وەئەگەر لە هۆزێك بوو لەنێوانی ئێوەو ئەوان دا بەڵێن و پەیمان هەبوو ، ئەوە خوێنەکەی بداتە دەستی کەس و کاری و بەندەیەکی باوەڕداریش ڕزگار بکات جا ئەگەر بەندە نەبوو ئەوە دوو مانگ بەسەریەکەوە ڕۆژوو بگرێت ، ئەمە پەشیمان بوونەوەیە لەلای خوا ، وە خوای گەورەش زانایە و دانایە .

دەبێت کە کوشتنەوەیەتی ، مەگەر خاوەنی کوژراوەکە لێ ی خۆش ببێت ، ئەوە خوێنی دەکەوێتەسەر . ()

() لەبەر فەرموودەی خوای گەورە لەسورەتی (البقرة :178) دا کە دەفەرموێ : ﴿**يَاأَيُّهَا الَّذِيْنَ آمَنُوا كُتِبَ عَلَيْكُمُ القِصَاصُ فِي القَتْلَى ، الحُرُّ بالحُرِّ وَالعَبْدُ بالعَبْدِ وَالأُنْثَى بالأُنْثَى ، فَمَنْ عُفِيَ لَهُ مِنْ أَخِيْهِ شَيءٌ فَاتِّبَاعٌ بالمَعْرُوفِ وَأَدَاءٌ إِلَيْهِ بإحْسَانٍ ، ذَلِكَ تَخْفِيْفٌ مِنْ رَبِّكُمْ وَرَحْمَةٌ ، فَمَنْ إعْتَدَى بَعْدَ ذَلِكَ فَلَهُ عَذَابٌ أَلِيْمٌ**﴾ واتە : ئەی ئەوانەی کە باوەڕتان هێناوە تۆڵە سەندنەوەتان لەسەر پێویست کراوە ، ئازاد بەئازاد و بەندەیش بەبەندە ، وە ئافرەت بە ئافرەت وەئەگەر کەسێك برای دینی خۆی لێ ی خۆش بوو – کەوا تۆڵەی لێ نەسەندەوە و بە پارەی خوێنەکەی ڕازی بوو – ئەوە دەبێت بەچاکە شوێنی بکەوێت ، وە ئەویش دەبێت بەچاکی بێ دواخستن خوێنەکەی بدات ، ئەمەیش سووك کردنەوە و بەزەییەکە لەلایەن پەروەردگارتانەوە بۆ ئێوە ، وە هەر کەسێك دوای ئەوە دەست درێژی بکات ئەوە سزایەکی بە ئازاری بۆ هەیە ، وە لەبەر فەرموودەکەی (أَبُو هُرَيْرَة) (خوای لێ ڕازی بێت) کەوا پێغەمبەری خوا (ﷺ) فەرمووی : ((**مَنْ قُتِلَ لَهُ قَتِيْلٌ فَهُوَ بِخَيْرِ النَّظَرِينِ إمَّا أَن يُودى وإمَّا أن يُقَادَ**)) واتە : هەریەکێك ئەگەر کەسێکی کوژرا ئەوە یەکێك لەم دوانە هەڵبژێرێت ، یان خوێنەکەی وەردەگیرێت یان تۆڵەی دەسێنێتەوە و دەیکوژێت [رواه البخاري (12/رقم/6880) ومسلم (1355/988/2)] .

وە فەرموودەکەی (عَبْدُالله بن عَمْرو) (خوایان لێ ڕازی بێت) کەوا(فەرمووی: پێغەمبەری خوا (ﷺ) فەرمووی : ((**مَن قَتَلَ مُتَعَمِّداً دُفِعَ إلى أَوْلِيَاءِ المَقْتُولِ فَإنْ شَاؤُوا قَتَلُوا وإِنْ شَاؤُوا أَخَذُوا الدِّيَةَ وَهِي ثَلاثُونَ حِقَّةً وَثَلاثُونَ جَذَعَةً وَ أَرْبَعُونَ خَلِفَةً وَمَا صَالَحُوا عَلَيْهِ فَهُوَ لَهُمْ**)) **وَذَلِكَ لِتَشْدِيْدِ العَقْلِ**) واتە : هەرکەسێك ئەگەر موسوڵمانێك بەقەستەوە بکوژێت دەدرێتە دەستی خاوەنی کوژراوەکە ، جا ئەگەر ویستیان بێت دەیکوژن ، وە ئەگەر ویستیشیان هەبێت ئەوە خوێنەکەی وەردەگرن کە سی (30) ووشتری تەمەن چوار ساڵیە ، وە سی (30)یش تەمەن پێنج ساڵی وە چل (40)یش ئاووس . وە ئەوەی (صُلْح)ی لەسەر بکەن بۆیان هەیە ، بۆ زیاتر توند کردنەوەی خوێنەکە لەسەریان [رواه الترمذي (1406/423/2) وابن ماجە (2626/877/2) وهو حديث

حسن بروانه الارواء (2199) و صحيح الترمذى (1121)]. کەوا بوو دەتوانن داوای زیاتریش بکەن ، بەڵام باشتر وایە هەر لێیان خۆش بن ، لەبەر فەرموودەی خوای گەورە لە سورەتی (البقرة :237) دا کە دەفەرمێ : ((وَإِنْ تَعْفُوا أَقْرَبُ لِلتَّقْوَى)) واتە : وە ئەگەر ئێوە لێیشیان خۆش بن ئەوە ئەوەیان لە (تقوى) وە نزيك ترە . .

لەبڵاوکراوەکانی ماڵپەڕی ئیمان وەن
www.iman1.com
هەمیشە لەگەڵمان بن بۆنوێبوونەوەی ئیمان
imanonekurd@yahoo.com